IV. GELEŽIES AMŽIAUS KAPINYNAI

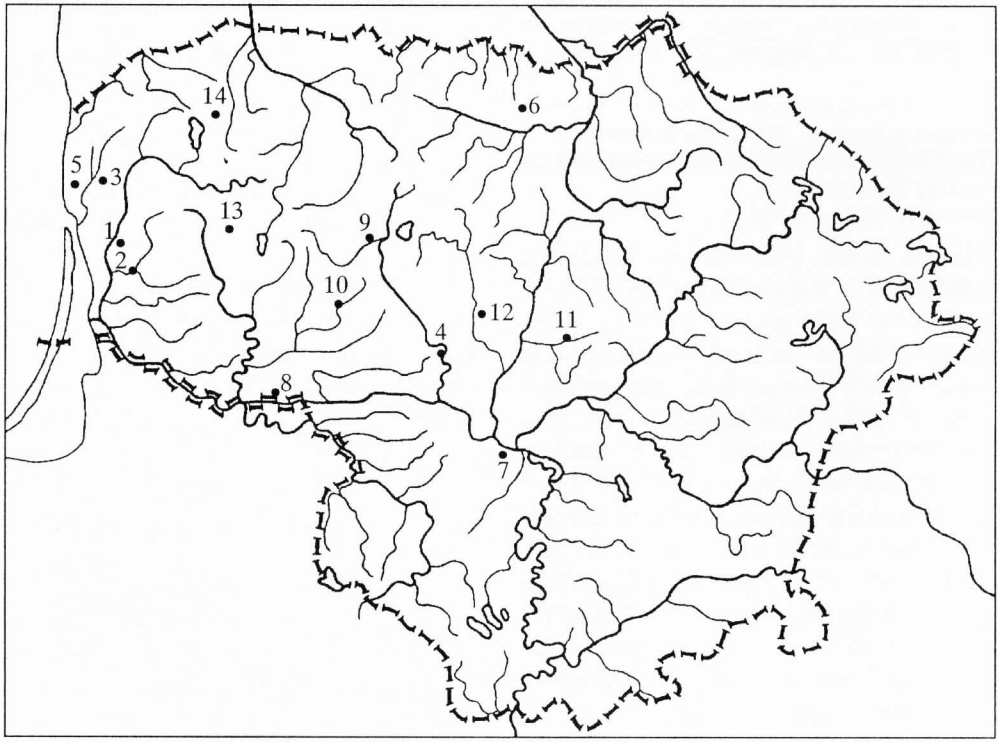

33 pav. Geležies amžiaus kapinynai:
Fig. 33. Cemeteries of the Iron Age:

1 – Baitai, 2 – Dvyliai, 3 – Ėgliškiai–Anduliai, 4 – Kalniškiai, 5 – Kalnuvėnai, 6 – Linkuva, 7 – Marvelė, 8 – Naudvaris, 9 – Paprūdžiai, 10 – Pašešuvis (žr. X), 11 – Pašėtė (žr. X), 12 – Pašušvys (žr. X), 13 – Tverai (žr. X), 14 – Žemaičių Kalvarija.

BAITŲ KAPINYNAS

Rasa BANYTĖ-ROWELL

2002 m. rugsėjo 9–30 d. LNM atliko archeologinius kasinėjimus Baitų kapinyno (Klaipėdos r.) AR 1910 teritorijoje ir jo reguliuojamo užstatymo zonoje (A397). Tai aštuntas, 1989 m. beveik po šimtmečio atnaujintų archeologinių tyrinėjimų Baituose sezonas. Šis kapinynas buvo kasinėjamas 1989, 1990, 1991, 1993, 1995, 1997, 2001 m. (žr. *ATL 1988 ir 1989 metais,* V., 1990, p. 72–74; *ATL 1990 ir 1991 metais,* d. I, V., 1992, p. 70–73; *ATL 1992 ir 1993 metais,* V., 1994, p. 124–127; *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 95–98; *ATL 1996 ir 1997 metais,* V., 1998, p. 178–181; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 107–109).

2002 m. rugsėjo 9–30 d. archeologinių kasinėjimų metu Baitų kapinyno ir jo reguliuojamo užstatymo zonose trimis perkasomis (plotai 15, 16, 17) ištirta 70,5 m². Tiriant plotus 15 ir 16 siekta patikrinti, ar Baitų kapinyno teritorijoje kapai siekia buvusių fermų pastatus – medinį buvusių kiaulidžių priestatą, kuriame laikomas ūkininkų Jenkų šienas, ir arklidžių (savininkas Arvydas Jencius) pastatą, kuriame ūkinė veikla tęsiama (34 pav.). Plotas 17 buvo tiriamas į Š nuo kapinyno apsaugos zonos ribos, nuokalnėje Minijos upės link, savininkų Duotų sodo V dalyje, siekiant patikrinti, ar ši 1989 m. pastatyta sodyba nėra įkurta archeologinio paminklo vietoje.

Plotas 15 buvo iškastas 35 m į P nuo centrinėje kapinyno dalyje stovinčio elektros stulpo, netoli (7–12,85 m) medinės daržinės ŠV galo (buvusių kolūkio kiaulidžių medinio priestato). Jis buvo 12x3 m dydžio, orientuotas V–R kryptimi. R ploto 15 dalis (1/3) buvo visiškai suardyta statybinių atliekų duobės, kuri siekė 1,5 m gylį. Vidurinė ploto dalis buvo pažeista greičiausiai XIX a.

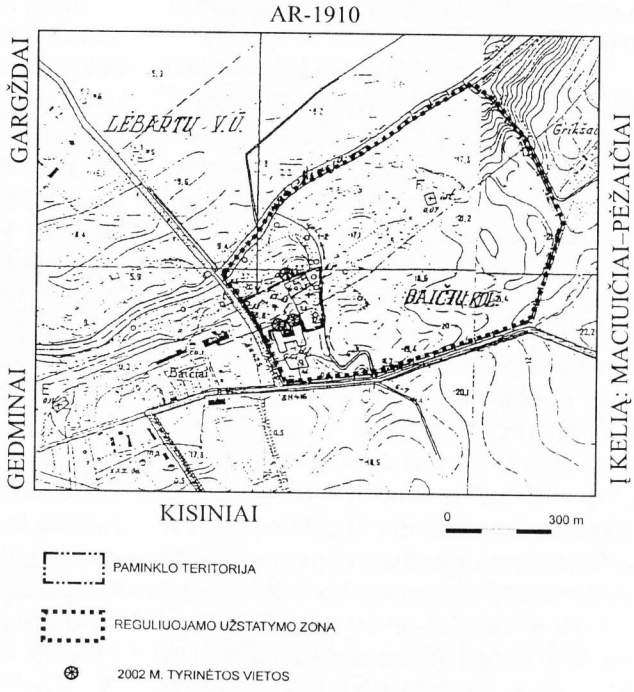

34 pav. Baitų kapinyno saugomos teritorijos ir reguliuojamo užstatymo zonos planas.
Fig. 34. Plan of the protected territory of Baitai cemetery.

pabaigoje iškastų gilių pailgų duobių (mėgėjiškų kasinėjimų pasekmė?). Likusioje ploto dalyje buvo atidengtos su kapais susijusios akmenų konstrukcijos, kurių lygyje rasti pirmieji archeologiniai radiniai. PR ploto dalyje kelių didelių greta buvusių akmenų lygyje, 0,40 m gylyje rasta pavienė žalvarinė storagalė apyrankė. V pusėje atidengtas vienas moters kapas (39), kurį supo ovali akmenų konstrukcija aplink duobę ir jos sampilo pakraščiuose. Nesuardytoje vidurinėje ploto dalyje rasti plačiai ir skirtinguose gyliuose (nuo 0,50 iki 1,0 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus lygio) pasklidę archeologiniai radiniai, kuriuos sudarė nedideli papuošalų fragmentai, arklio dantų nuoskalos, keli gintariniai karoliai (spėjamas kapas 40).

Plotas 16 išmatuotas 15 m į V nuo ploto 15, taip pat buvusio kolūkio fermų kiemo Š pusėje, 8–10 m į R–ŠR nuo savininkui A. Jenciui priklausančio mūrinio fermų korpuso Š galo. Plotas 16 buvo 21,5 m² dydžio. Jame ištirti trys kapai (41–43), iš kurių du galima skirti moteriškos lyties mirusiosioms (41, 42), nes tarp įkapių būta verpstukų. Plote 16 atidengtiems kapams žymėti akmenų konstrukcijos aptiktos tik R ploto pusėje. Prie kapo 42 akmenų nerasta. Akmenys gulėjo 0,38–0,70 m gylyje. Viena reta jų eilė galėjo riboti kapą 43 PR. Kiti akmenys buvo sumesti į kapo 41 duobės sampilą ir jos paviršiuje. Akmenų konstrukcijų lygyje surinkti ir užfiksuoti paskiri radiniai (titnagų nuoskalos ir dirbinėliai, keramika). Po kelis titnagus aptikta ir kapų duobių sampile. 2002 m. Baituose rastųjų titnago nuoskalų ir dirbinių tipus nustatė, svarbiausiais jų charakteristikas nurodė bei preliminariai juos datavo mezolitu, galbūt mezolito antrąja puse ir neolito pirmąja puse (VIII–IV tūkst. pr. Kr.) dr. Tomas Ostrauskas (LII). Pavienių titnagėlių kapinyno sluoksniuose buvo aptikta ir ankstesniais metais, tačiau 2002 m. radiniai plote 16 išsiskiria gausa. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad jau XIX a. pabaigoje tarp E. Scheu Baitų kapinyne iškastų ir dovanotų Prussia muziejui Karaliaučiuje radinių minimas vienas titnaginis peilis *Feuersteinmesser* (A. Bezzenberger, Accesionen des Prussia Museums in der Zeit von 7. August 1893 bis 20. Februar 1895, *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia,* H. 19, 1895, p. 250). Šie duomenys rodo, kad Baituose esama sudėtingo archeologinių paminklų komplekso.

Kapų 39, 41–43 duobių sampilus sudarė negausiai su degėsiukais sumaišytas gelsvas smėlis. Duobių kontūrai buvo netaisyklingų keturkampių smarkiai užapvalintais galais formų. Miriusiųjų griaučių liekanų nerasta, nors jie laidoti nedeginti. Kapų duobių orientacija artima Š–P krypčiai, nors kapo 39 ašis driekiasi V (ŠV)–P (PR) kryptimi. Apie mirusiųjų laidojimo kryptį galima tik spėti, kad jie galva buvo nukreipti P pusėn. Visi moterų kapai savo įkapių tipais labai panašūs – juose rasti akmeniniai ir gintarinis verpstukai, stikliniai ir gintariniai karoliai, žalvarinės įvijėlės, neaiškios paskirties geležiniai smeigtai (smeigtukai, ylos ar smagračiai?), smulkios žalvarinių papuošalų nuolaužos. Karolių ir įvijėlių išsidėstymas plane buvo padrikas. Verpstukai ir smeigtai (kapuose 39, 41 pastarieji atsidengė sulaužyti) gulėjo arčiau duobių P pusės. Kapo 42 įkapės (35 pav.) išsiskiria dideliu gintariniu verpstuku. Kapo duobė buvo orientuota Š–P kryptimi, jos ilgis – apie 2,5 m, plotis – 0,9–1,0 m. Jos dėmė ryškiau įžeminiame smėlyje išsiskyrė 0,55 m

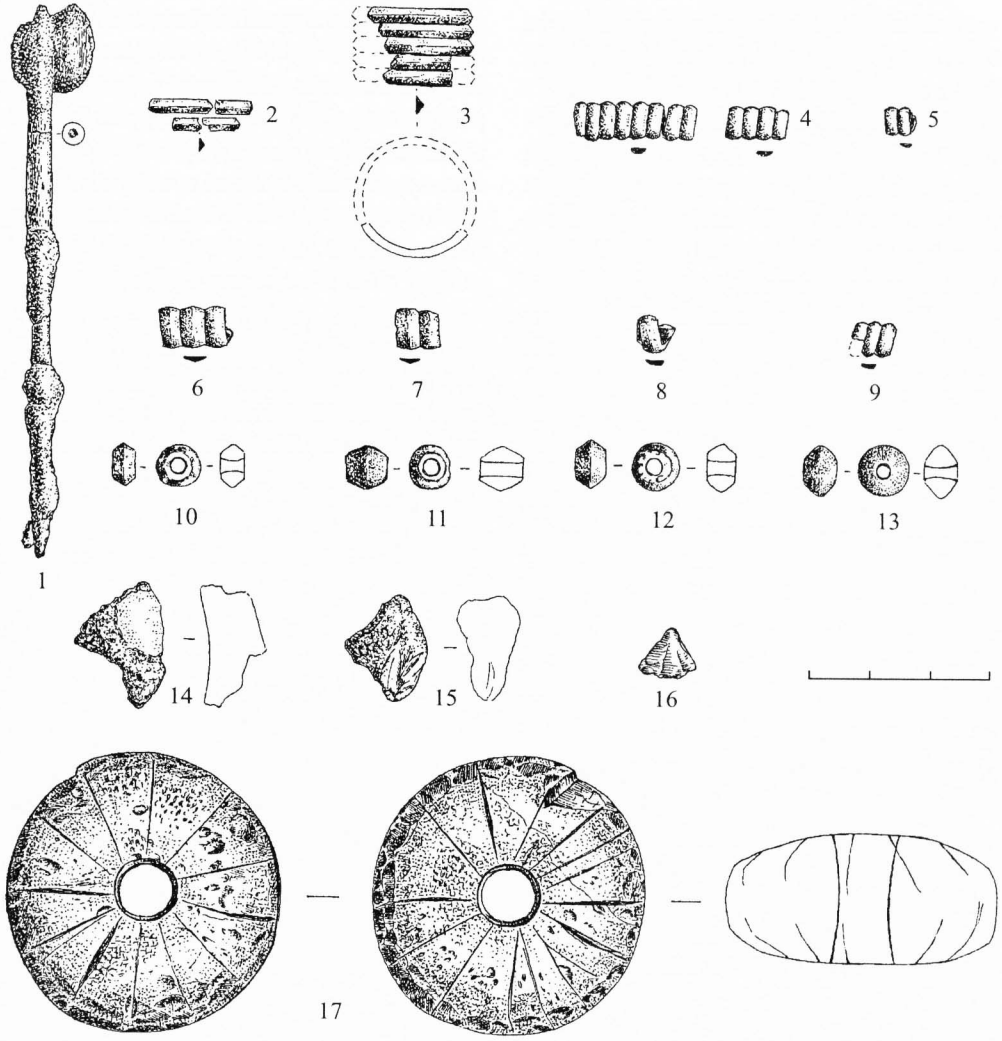

35 pav. Baitų kapinynas 2002 m., plotas 16. Kapo 42 radiniai: 1 – geležinis smeigtas; 2–3 – įvijinio žiedo (žiedų?) fragmentai; 4–9 – žalvarinės įvijėlės; 10–13 – gintariniai karoliai; 14 – lipdytos keramikos šukė; 15 – molio tinko fragmentėlis; 16 – titnagas; 17 – gintarinis verpstukas. *A. Ruzienės pieš.*
Fig. 35. Baitai Cemetery, 2002, area 16. Finds of grave 42: 1 – iron pin; 2, 3 – fragments of spiral ring(-s); 3–9 – brass spirals; 10–13 – amber necklace; 14 – potsherd of plastic pottery; 15 – fragments of clay plaster; 16 – flint; 17– amber spindle.

gylyje. Kapo duobės dugnas įžemyje pasiektas 0,74–0,77 m gylyje. Įkapės aptiktos 0,60–0,75 m gylyje.

Plotas 17 ištirtas 40–42 m į Š nuo kapinyno apsaugos zonos ribos, savininkų Duotų sklype, sode. Šioje vietoje kapų nerasta. Po paviršinėmis žemėmis atsidengė tamsesnis rudai juosvų žemių sluoksnis, kuriame keliose vietose pastebėti įsimaišę degėsiukai. Pastarajame sluoksnyje rastas redukcinėje aplinkoje išdegtos keramikos fragmentas. Sluoksnis siekė 0,35–0,60 m gylį. Jį pakeitė gelsvas smėlis su gausia geležies rūdos priemaiša. 0,75–0,80 m gylyje pasirodė moreniniai akmenys, gulėję šviesiame smėlyje.

Plotuose 15 ir 16 atidengti kapai bei paskiri radiniai (išskyrus titnagus) akmenų konstrukcijų lygyje datuotini C3–D periodais (IV a. antrąja puse – V a. pirmąja puse). Tokį datavimą patvirtina stikliniai mėlyni segmentiniai karoliai, stiklinis kubooktaedrinis karolis, storagalė apyrankė. Radiniai perduoti saugoti LNM.

Tyrinėjimai Duotų sklype parodė, kad 1989 m. pasiūlyta Š–ŠV paminklo teritorijos riba yra gana „saugi" paminklo atžvilgiu, nes abipus jos nei 1997 m. Jenkų sode, nei 2002 m. iškastose perkasose vertingų archeologinių sluoksnių nerasta. Žinoma, dvi perkasos to negali galutinai užtikrinti. Tuo tarpu tyrimai plotuose 15 ir 16, kurie išmatuoti į P–PV nuo centrinės kapų grupės, greta fermų pastatų liudija, kad Baitų kapinyno teritorijoje palaidojimai driekiasi iki šių pastatų. Ypatingas dėmesys skirtinas kapinyno apsaugos ir ūkinės veiklos buvusių fermų V korpuse, kuris šiuo metu priklauso A. Jenciui, derinimui.

BAITAI CEMETERY

The Baitai cemetery was excavated in the period of 9–30 September 2002. The prime aim was to verify how far the area of burials reaches the former kolkhoz farm buildings, which partly are still in use. The second aim was to verify the northern area outside the conservation zone, now a private farmland belonging to Mr. M. Duotas. During excavation the area of 70.5 m^2 was explored in three trenches. The cultural layer was uncovered in the centre of the conservation zone at the Baitai grave site, by the northern side of farm buildings. There were found 5 burials from the 4th–5th centuries and flints scattered among the layer of grave stone construction. These flint flakes, blades and some chipped stone tools were dated preliminarily by Dr. T. Ostrauskas to the second part of the Mesolithic – the first part of the Neolithic Age.

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS KAPINYNAS

Zenonas BAUBONIS, Bronius DAKANIS

Plungės r. savivaldybės administracija 2002 m. vykdė Žemaičių Kalvarijos (A823) kapinyno, vadinamo Žvizdro kalnu, ardomos ŠV dalies archeologijos tyrimus.

Ardoma kapinyno dalis buvo kapinyno plote, kalvelėje, esančioje Barstyčių, Senkapio ir Žvizdro kalno gatvių sankryžoje, į Š, ŠR nuo pirmosios koplyčios „Paskutinė vakarienė". Šio ploto PR kampas pradėjo eroduoti po gatvių rekonstrukcijos (jas